

УДК 811.111'42(73):159.923.2

А. В. Безруков

ORCID: 0000-0001-5084-6969

О. А. Боговик

ORCID: 0000-0003-4315-2154

ПРЕЦЕДЕНТНІ ФЕНОМЕНИ ЯК РЕПРЕЗЕНТАНТИ АМЕРИКАНСЬКОЇ САМОІДЕНТИЧНОСТІ У РОМАНІ СТІВЕНА КІНГА «ІНСТИТУТ»

Явище прецедентності у художньому просторі постає лінгвоконцептологічним та лінгвокультурологічним конструктом і вміщує усю сукупність прецедентних феноменів: імена, події, висловлення, твори, ідеї тощо. Роль прецедентних феноменів у процесах ідентифікації і самоідентифікації національно-культурного виміру людини визначається тими емоційно-пізнавальними парадигмами, які притаманні певному світоглядному типу. Обраний джерелом прецедентних феноменів роман Стівена Кінга «Інститут» (King, 2019) вирізняється на тлі решти книг майстра горору і цікавий значною кількістю засобів увиразнення національної самосвідомості в американському культурному просторі. Експлікація прецедентних феноменів у романі уможливорює їх дескрипцію як специфічних когнітивних структур носіїв американської культури, заснованих на національно-історичному й соціокультурному досвіді американців, що і є елементом самоідентичності.

Ключові слова: самосвідомість, лінгвокультура, прецедентність, американська ідентичність, явище, ім'я.

DOI 10.34079/2226-3055-2022-15-26-27-28-38

Постановка проблеми у загальному вигляді та зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Прецедентні феномени (імена, події, висловлення, твори, ідеї тощо) у текстовому просторі постають своєрідними концептуальними конструктами, набуваючи значення культурного коду, значущого у пізнавальному й емоційному відношенні насамперед у межах певної культурної парадигми. Прецедентний феномен актуалізує лінгвокультурну компетенцію читача як когнітивну основу, що містить інваріант його сприйняття, а звернення до такого феномену відтворюється у дискурсі конкретної мовної особистості. У сучасних соціокультурних умовах на мовну особистість впливає потужне інформаційне середовище, насамперед засоби масової інформації, інтернет-контент, що визначає її специфічний спосіб мислення (Bohovyuk and Bezrukov, 2022, с. 19). Тож сьогодні, коли постмодерністська естетика проникає майже у всі галузі творчості, явище прецедентності можна розглядати не лише як стилістичний засіб, але як міру істинності всього, що пов'язане з ідентичністю людини, зокрема її національно-культурним виміром. Водночас, на відміну від інтерсексуальності, прецедентність може і не стати фактом культури, залишаючись елементом культурної ідентифікації.

Одним із малодосліджених і найпоказовіших творів сучасної літератури з цього погляду є роман «Інститут» (King, 2019) Стівена Кінга (нар. 1947), чи не найвідомішого американського автора у жанрі горору, чий книги видані накладом понад 350 мільйонів примірників. Критики підкреслюють не лише талант Кінга, «Діккенса нашого часу» (Wood, 2011, р. 20), вигадувати історії, але і його неперевершену здатність доносити їх до читачів (Beahm, 1998, с. xiii), що особливо увиразнюється, зокрема, введенням у художній простір прецедентних феноменів.

В «Інституті» йдеться про дітей з екстрасенсорними здібностями (телекінез, телепатія), яких викрадають і утримують у жорстоких умовах, аби проводити над ними дослід, використовуючи надприродні здібності на користь впливових людей. Попри жанрову приналежність роману до гору, поетика якого відрізняється від решти книг Кінга і цікава тим, що не містить більшості традиційних для автора кривавих сцен, монстрів, вбивць, маніяків та потойбічних явищ, у фокусі цієї розвідки – інший вимір художньої перцепції, спрямований на експлікацію засобів увиразнення національної самосвідомості в американському культурному просторі. Введення прецедентних феноменів, якими рясніє «Інститут», створює впізнаваний культурний континуум, що може слугувати додатковим способом моделювання американської самоідентичності. Студіювання шляхів репрезентації цих феноменів у художній тканині роману не лише не було предметом ґрунтовних наукових розвідок, але й покликане стати основою для поглиблення уявлень про складну взаємодію емоційного і пізнавального в американській світоглядній матриці через функціонування явища прецедентності, що і визначає **актуальність** представленого дослідження. Такий ракурс дозволяє розглядати прецедентні феномени не лише як наратологічні елементи, але і вбачати у них засоби акцентуалізації національно-культурного й історичного бекграунду.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Потенціал прецедентних феноменів транслювати культурні коди певної спільноти привертає увагу вчених, які працюють насамперед у галузі лінгвокультурології, а також літературознавців, оскільки явище прецедентності виявляє тісні зв'язки з інтертекстуальністю.

Питанням американської ідентичності присвячено чимало розвідок (Alba and Nee, 2005; Bloom, Bellow and Ferguson, 2012; Campbell and Kean, 2012; Citrin and Sears, 2014; Hogan, 2021; Huntington, 2005). У наведених працях робиться спроба досягнути природу американської ідентичності, її соціальні, культурні й історичні основи, а також місце у мультикультурному просторі.

З урахуванням особистісно-орієнтованого характеру сучасних наукових розвідок, у комплексному аналізі художніх текстів значна увага приділяється мовній особистості автора як носія певної культури і його індивідуалізованому осмисленню та сприйняттю дійсності (Peterson, 2004). Творчий метод С. Кінга неодноразово поставав предметом численних наукових праць, але не вивчався у зв'язку з явищем прецедентності, залучення якого слугує елементом культурної самоідентифікації. Роман «Інститут» ще не потрапляв у фокус ґрунтовних досліджень, тож цю лакуну (хоча б частково) покликана заповнити пропонована і наступні статті.

Дослідження має на **меті** експлікацію засобів репрезентації явища прецедентності як своєрідного індикатора американської самоідентичності у романі С. Кінга «Інститут». Зазначена мета індукує вирішення таких **завдань**: 1) ідентифікувати прецедентні феномени (імена, події, висловлення, твори, ідеї тощо) у художньому просторі роману; 2) схарактеризувати їх з позиції впливу на емоційно-пізнавальний компонент американської самосвідомості; 3) продемонструвати, що прецедентні феномени, виокремлені з роману, є когнітивними структурами носіїв американської культури, заснованими на їх соціокультурному й національно-історичному досвіді.

Методологія дослідження вибудовується на поєднанні методів герменевтичного, лінгвокультурологічного, соціолінгвістичного, історичного аналізу з елементами дискурс-аналізу.

Виклад основного матеріалу. На сторінках роману Кінга зафіксоване використання значної кількості прецедентних феноменів, більшість з яких зорієнтована на розпізнавання особистістю, якій властивий культурно-історичний досвід американської метрополії. Студіюванню саме таких феноменів присвячена пропонована наукова розвідка.

Національна ідентичність, як багатовимірне поняття, включає питання історичної,

культурної, релігійної, політичної ідентичності та політичної культури. Включення таких елементів сприймаються без додаткових пояснень певною спільнотою, але потребує пояснення для іншої. В «Інституті» зафіксована значна кількість контекстів, які містять вживання прецедентних феноменів, виокремлених з різних джерел. Наше дослідження містить лише ті, що впливають на формування специфічних когнітивних структур носіїв американської культури та слугують ознакою самоідентичності.

Американці в основному ідентифікують себе як релігійна нація, тож введення біблійних мотивів на сторінках роману не потребує пояснень, але має додаткову емоційну складову, адже зазвичай у Біблії містяться тексти про жертвність, смерть, подолання труднощів та людські страждання. Церковники, які збирають багатотисячні натовпи на стадіонах, не здаються чимось неординарним для представників американської культури. В одному з епізодів дітям з надприродними можливостями, яких використовують як зброю, щоб знищити політичних опонентів, показують уривки документальних фільмів. Один з таких фільмів містить кадри, де пастор проповідує тисячному натовпу людей: «At first he did a regular sermon, citing chapters and verses from the Bible, but then he got off onto how the country was falling apart because of OPE-e-oids and for-ni-CAY-tion. Then it was politics, and judges, and how America was a shining city on a hill that the godless wanted to smirch with mud» (King, 2019, p. 386). У промові релігійного діяча міститься пряма алюзія на текст Біблії: «Ви – світло світу. Не може сховатися місто, що лежить на вершині гори» (Мт. 5:14). Цікаво, що першим, хто назвав Америку *сяючим містом на вершині гори*, був губернатор Колонії Массачусетської затоки пуританин Джон Вінтроп (1588–1649), а багато років потому ще один політичний діяч, президент Рональд Рейган (1911–2004), вживав цю алюзію для опису країни.

Ще один епізод містить згадку про біблійного персонажа Мафусаїла, який, згідно з текстом Біблії, прожив 969 років, а отже, є найстарішою людиною, чий вік вказаний у Святому Письмі (Бт. 5:21–27). Його постать сприймається із конотацією сильного і здорового чоловіка, тож, коли головний герой роману, 12-річний Люк, зауважує про недоречність утримання малечі в інституті для проведення експериментів, економка Маурін реагує насмішкуватим поглядом: «She gave Luke an amused glance, as if to say *You're not exactly Methuselah*» (King, 2019, p. 112). Натомість обізнаність хлопця порівнюється зі знаннями Ісуса, який наставляв ієрусалимських книжників і фарисеїв: «... Jesus not only taught them but rebuked them, saying it wasn't what went into their mouths that made them unclean, but what came out of them» (King, 2019, p. 44). Очевидно, що Люк виявляє глибші і ґрунтовніші знання, ніж будь-хто з його викладачів.

На сторінках роману натрапляємо на твердження, яке на перший погляд здається запозиченим з біблійного тексту: «The Lord shall not come in His own raiment» (King, 2019, p. 31). Саме ці слова промовляє ще одна героїня роману, сирота Енні, яку вважають божевільною через її зосередженість на питанні всесвітньої змови і захоплення Землі інопланетянами. Насправді ця цитата, замаскована під біблійну, належить самому Кінгу.

Кінг послуговується низкою прецедентних імен, які включають згадки про відомих американських спортсменів, для моделювання образів персонажів, наприклад: «Our last night knocker retired and moved down to Georgia. Ed Whitlock. He got ALS, that Lou Gehrig's thing» (King, 2019, p. 11). Йдеться про легендарного американського бейсболіста, який страждав на боковий аміотрофічний склероз. Пізніше у США та Канаді зазначена хвороба отримала назву Лу Геріга (1903–1941), тож очевидно, що таке порівняння зрозуміле насамперед для американського читача.

Наступна згадка про відомого спортсмена міститься у словах батька Люка, який зазначає про надзвичайні здібності сина і його здатність досягати найвищих результатів у всьому: «Unless he's the next Spud Webb, that is» (King, 2019, p. 45). Йдеться про відомого американського баскетболіста Спада Вебба (нар. 1963), який мав зріст 170 см, що вважається недостатнім для професійного гравця, але попри те зробив успішну спортивну

кар'єру. Батько підкреслює, що невисокого зросту хлопчина міг би стати видатним спортсменом, якби вирішив пов'язати свою долю зі спортом

Для самоідентифікації важливою складовою є розуміння політичних процесів, які відбуваються у країні. На сторінках роману, за допомогою використання прецедентного імені, вияскравлюється ставлення Кінга до того чи іншого політичного діяча. Негативну оцінку роботі помічників одного з президентів Америки Дональда Трампа (нар. 1946) автор виказує словами Мерджорі Келлерман, членкині Southeastern Library Association, яка не отримала необхідного фінансування через нездатність адміністрації президента належно розподіляти фінансове забезпечення державних структур: «Trump and his cronies took it all back. They understand culture no more than a donkey understands algebra» (King, 2019, p. 7). Натомість позитивна конотація прослідковується у передвиборчій боротьбі на президентських перегонах Гіллари Клінтон (нар. 1947). Програш кандидати Кінг пов'язує з нечесною кампанією, яку метафорично порівнює з дією шокера, що провів її візаві: «They were stronger together, yes, but still not strong enough. No more than Hillary Clinton had been when she ran for president a few years back. Because the guy running against her, and his supporters, had had the political equivalent of the caretakers' zap-sticks» (King, 2019, p. 384). Девіз політичної сили Гіллари спливає у свідомості Каліші, дівчинки з надприродними силами, ув'язненої в інституті разом з іншими дітьми, яка вирішує організувати повстання: «Sha thought of the old, faded Hillary Clinton sticker on the back bumper of her mom's Subaru. It said STRONGER TOGETHER» (King, 2019, p. 383). Діти розуміють, що подолати зло можна лише спільними силами.

У політиці, як на війні, всі засоби для досягнення мети виправдані, доказом чого слугують переконання працівника інституту Стекхауса, який вірить у справедливість того, що вони роблять, і визнає усі методи для досягнення мети: «...he believed in the work they were doing. Keeping the world safe for democracy was secondary. Keeping it safe full stop was primary» (King, 2019, p. 461). Твердження містить відому фразу президента США Вудро Вільсона (1856–1924) «Keeping the world safe for democracy», яку було виголошено перед конгресом 2 квітня 1917 р. напередодні вступу США у Першу світову війну. Вільсон вважав демократію основою збереження миру. Натомість персонажі, які творять політику на сторінках роману Кінга, визначають ключовою безпеку у світі, навіть за умови порушення демократичних цінностей. Для багатьох американців такий підхід стає визначальним у національній ідентифікації, особливо після низки терористичних актів, що відбулися і відбуваються у країні.

Усвідомлення самоідентичності американського громадянина полягає у боротьбі за політичні свободи, що вкладається в одне речення: «Luke guessed that in a country where people squalled about Big Brother even if faced with some piddling requirement like having to wear a motorcycle helmet or get a license to carry a concealed weapon, the answer would be 'not much'» (King, 2019, p. 183). Нехтування правами і свободами вважається злочином, на який не можна заплющувати очі, можливо саме тому в американському політикумі не можливо уявити політичну фігуру з диктаторськими замашками, яка б посіла найвищу посаду у країні. Для більшого контрасту щодо висловленої думки Кінг використовує алузію на роман-антиутопію Джорджа Орвелла (1903–1950) «1984», де у рисах Великого Брата вгадуються риси радянського диктатора Йосипа Сталіна (1878–1953). Хоча твір Орвелла не належить до американського спадку, але експлікує впізнаваний культурний контент, що може слугувати додатковим способом моделювання американської самоідентичності.

Історія Америки – це боротьба з расовою дискримінацією, до якої в усі часи закликала непересічна політична постать. Цікавою у зв'язку з цим видається метаморфоза, що відбувається з Калішею. Описуючи кімнату дівчини вдома, Кінг зазначає про важливу деталь – фото Елдріджа Клівера (1935–1998): «'They try to make things the same as at home, but I guess someone thought the picture I used to have there was

taking it a little too far, so they changed it.' 'Who did it used to be?' 'Eldridge Cleaver'» (King, 2019, p. 134). Вибір саме цього політичного діяча не випадковий, адже Каліша – афро-американка з нортовливим характером бунтівниці – неначе жіноче alter ego американського революціонера – засновника Партії чорних пантер та автора книг, присвячених питанням расової та соціальної нерівності у сучасному світі. В інституті фото революціонера змінюють на світлину Мартіна Лютера Кінга (1929–1968): «The pink bedspread and the pillows with the frou-frou flounces were gone. So was the framed photo of Martin Luther King» (King, 2019, p. 198), а Каліша стає віддзеркаленням революціонера. У запальній промові, що нагадує заклики Мартіна до боротьби за громадянські права, вона звертається по допомогу до ув'язнених дітей, аби повалити існуючий в інституті порядок.

Подекуди автор майстерно іронізує за допомогою згадки прецедентного імені. На закиди Місіс Сігсбі, яка безпосередньо здійснювала керівництво інститутом і вважала дітей своєю власністю, про що неодноразово відверто заявляла («They're not prisoners, they're *property*!») (King, 2019, p. 450)), тиранка отримує влучну відповідь: «I'm thinking you must have been absent on the day your class learned about Lincoln freeing the slaves, ma'am» (King, 2019, p. 451). Йдеться про історичну подію світового масштабу – скасування Авраамом Лінкольном рабства і прийняття Тринадцятої поправки до Конституції США у грудні 1865 р.

На сторінках роману знаходимо згадку про ще одного президента Америки Джона Кеннеді (1917–1963) та його брата, сенатора Роберта Кеннеді (1925–1968). Улюбленці американців, брати-політики були вбиті через свою політичну діяльність, але й до сьогодні точаться дебати про причини їх знищення, що породжує безліч пліток, які торкаються, зокрема, і питання світової змови. Останній теорії віддає перевагу і божевільна Енні: «... he doesn't want to disappear or get shot like Jack and Bobby, but he talks about the black cars all the time, and the experiments» (King, 2019, p. 359).

Історія кожної країни вміщує як світлі, так і трагічні сторінки. Найтрагічнішою сторінкою в історії Америки є знищення корінного населення країни. Ніккі, один з піддослідних підлітків, намагається чинити супротив персоналу інституту, порівнюючи їхні брехливі твердження про повернення малих в'язнів додому з солодкими обіцянками місіонерів, які приїхали у Новий Світ, видурили коштовності у індіанців, а потім організували резервації, де знищили значну частину місцевого населення, що призвело до демографічної катастрофи: «'They're like missionaries selling Jesus to a bunch of Indians who are so... so... 'Naïve?' Luke ventured. 'Right! That!' ... 'A bunch of Indians who are so naïve they'll believe *anything*, that if they give up their land for a handful of beads and fucking flea-ridden blankets, they'll go to heaven and meet all their dead relatives and be happy forever!'» (King, 2019, p. 90). Самоусвідомлення відповідальності за скоєні злочини змушує значну частина американців і сьогодні відчувати свою провину за вчинені їхніми пращурами дії.

На сторінках роману знаходимо алюзії на нещодавні трагічні події в історії Сполучених Штатів, що пов'язані з прецедентними іменами, які добре відомі американцям, як наприклад, історія вбивства поліцейськими з Клівленда 12-річного афроамериканця Таміра Райса: «Sounds like that Cleveland deal. The cop who shot the black kid who was waving a pellet gun» (King, 2019, p. 14). Подія згадується у зв'язку з трагічною подією, яка сталася з персонажем Тімом Джемісоном, коли він ненавмисно підстрелив підлітка і був вимушений залишити роботу у поліцейському відділку через засудження його дій очевидцями і колегами.

Працівники інституту чудово усвідомлюють масштаби злочину, що коїться у стінах закладу: «Because if people found out what we're doing, the hundreds of children we have destroyed, we'd be tried and executed by the dozens. Given the needle like Timothy McVeigh» (King, 2019, p. 295). Горезвісне ім'я Тімоті Маквея (1968–2001), ветерана війни у Перській затоці, викликає очікувані емоції обурення у читачів, адже йдеться про організатора теракту США, який забрав життя 168 американців, серед яких 19 малюків. Терорист був

засуджений до страти, тож кати розуміють, що у разі викриття протиправних дій, які кояться у стінах інституту, їх очікую доля Маквея.

Наприкінці роману натрапляємо ще на одну згадку про злочинця: «Did you know that Son of Sam was a walk-in?» (King, 2019, p. 359). Енні, яка вірить у світові змови та прибульців, має підозри, що згаданий персонаж – інопланетянин, про що свідчить вживання лексеми *a walk-in*. Для читача, не обізнаного з американською культурою, згадане ім'я не має жодного смислового навантаження, натомість для американців таке вживання є прецедентним, адже йдеться про американського серійного вбивцю Девіда Берковіца (нар. 1963), відомого як Сина Сема, добре відомого кожному американцю.

Мультикультурний досвід, безперечно, впливає на формування самоідентифікації, усвідомлення свого місця у світі, через розуміння історичного досвіду свого народу. Американці, як і багато інших націй, були втягнені у Другу світову війну, що не могло не відобразитися на вживанні прецедентних імен учасників і творців тих жахливих подій. Кінг неодноразово повертається до згадки про катівні, які влаштовували нацисти, щоразу провокуючи емоційний відгук читачів. Для характеристики місіс Сігсбі Сіггерс, яка безпосередньо брала участь в езекуціях над малолітніми мешканцями інституту, Кінг вживає алюзію на концтабор Аушвіц: «Siggers was like that unknown Nazi buffoon who thought it would be a terrific idea to put *Arbeit macht frei*, work sets you free, over the entrance to Auschwitz» (King, 2019, p. 64). Помічник місіс Сігсбі, лікар Еванс, порівнюється з відомим нацистським лікарем Йозефом Менгеле (1911–1979), який проводив досліди над в'язнями Освенцима: «His name is James Evans... And he's a doctor. Just like Josef Mengele was» (King, 2019, p. 453). Езекуції, які проводяться у стінах інституту, викликають у пам'яті Люка картини моторошних розправ над євреями під час Другої світової війни, зокрема таврування в'язнів: «He thought of Jews getting numbers tattooed on their arms when they entered the camps at Auschwitz and Bergen-Belsen. That should have been a totally ridiculous idea, but...» (King, 2019, p. 104).

Коли Люк нарешті втікає з інституту і опиняється під захистом Тіма, він розповідає про досліди, які проводяться над дітьми, але йому не вірять, переконуючи, що такий заклад не може існувати через неможливість приховати численні злочини, які відбуваються під його дахом. Та хлопець наводить приклад мільйонних знищень людей різних націй нацистами, що відбувалося на очах тисячі байдужих свідків: «I know how hard it is to keep secrets, and I know how crazy this sounds. On the other hand, the Germans had concentration camps during World War II where they managed to kill seven million Jews. Also gypsies and gays» (King, 2019, p. 378).

Американська кіноіндустрія відома в усьому світі передусім продукцією Голлівуду, фільми якого поширені не лише в Америці, але й у найвіддаленіших куточках планети. Тож прецедентне ім'я, народжене кінематографом, як правило, не викликає жодних питань і стає мультикультурним, як-от прізвище всесвітньо відомого режисера Стівена Спілберга (нар. 1946): «Four or five wannabe Spielbergs» (King, 2019, p. 14). Таке вживання набуває іронічного забарвлення і підкреслює аматорський спосіб фільмування.

В одному з епізодів підліток Ніккі Вілхолм порівнюється з Джеймсом Діном (1931–1955) – американським красенем кіноактором: «The girls were standing by, most of their attention fixed, as usual, on Wilholm – handsome, sullen, rebellious, a latter-day James Dean» (King, 2019, p. 94). Пошанувачам таланту актора, а їх налічується чимало, не становить труднощів не лише уявити зовнішність хлопця, але й дізнатися про його норовливий характер.

Американський серіал «Секретні матеріали» (1993–2002, 2016–2018) – один з найвідоміших далеко за межами країни, тож використання імен героїв кіноепопеї у якості прецедентних сприймається однозначно, з повним розумінням їх семантики: «She's like Agent Mulder on that *X-Files* show. She wants to believe» (King, 2019, p. 74). Персонаж роману порівнюється з спеціальним агентом ФБР Малдером, який переконаний, що коли

наука не може чогось пояснити, то потрібно просто повірити.

У сцені розправи над батьками Люка, яких було застрелено у власному будинку, один зі злочинців вказує на те, що такий стиль вбивства нагадує криваві сцени з фільму «Хрещений батько» (1972): «What, did you see *The Godfather* too many times?» (King, 2019, p. 60). Кіно про італійську мафію, зняте на американській кіностудії. Назва ще одного культового фільму з'являється на сторінках роману: «The blue-clad man who opened it was TONY. He was tall and blond, handsome except for one slightly squinted eye. Luke thought he looked like a villain in a James Bond movie, maybe the suave ski instructor who turned out to be an assassin» (King, 2019, p. 103). Асоціації з вбивцею з саги про пригоди агента 007, Джеймса Бонда, виникають у Люка, коли він вперше бачить свого ката, який вдавався не лише до фізичних, але й до моральних знущань над своїми жертвами.

Діти, які все свідоме життя прожили зі своїми надприродними здібностями, не вбачають у цьому нічого надзвичайного і відверто не можуть зметикувати, що спонукало дорослих зачинити їх у катівні під назвою «Інститут»: «We're not the Justice League or the X-Men!» (King, 2019, p. 85). У вигуку однієї з жертв йдеться про супергероїв американського коміксу «Ліга Справедливості» (2017) та серію фантастичних фільмів про людей-мутантів «Люди Ікс» (2000–2020). Насправді, діти після дослідів ставали схожими не на супергероїв, а на зомбі з постапокаліптичного американського телесеріалу «І мертві підуть» (2010–2022), але на відміну від кіношних зомбі, вони відчували, божеволіли від страху і болю, а згодом, перетворившись на «овочі», помирили зачинені у таємній частині інституту: «For Iris, it already had; most of the time she looked like a zombie on *The Walking Dead*» (King, 2019, p. 302).

Окрім всесвітньовідомих, натрапляємо на випадки використання прецедентних імен, які здебільшого відомі американському глядачеві або ж поціновувачам голлівудського кіно. Так, для американського читача порівняння місцевого шерифа з шерифом Ешвортом не викликає труднощів щодо ідентифікації персонажа. Йдеться про алюзію на шерифа Буфорда Пассера з американського фільму «Широко крокуючи» (2004): «Sheriff Ashworth... could have been typecast in one of those southern-cliché movies like *Walking Tall*» (King, 2019, p. 12). Попри популярність серед американського глядача, фільм не завоював такого визнання у світі, тож ідентифікація персонажа дещо утруднюється. Ще один шериф, якого легко розпізнає американський читач, – це Джон з американського фільму «Придурки з Хаззарду» (2005): «Sheriff John might look like an African-American version of Boss Hogg in *The Dukes of Hazzard*, but he was no dummy» (King, 2019, p. 15).

Люк згадує про фільми, які він дивився разом зі своїм другом Рольфом, де головні ролі грали відомі зірки американського кіно Пол Ньюман (1925–2008) і Стівен Макквін (1930–1980), коли зустрічається поглядом з ще одним мешканцем інституту – Джорджем Айлзом: «His eyes were a pale blue that reminded Luke of the Paul Newman and Steve McQueen movies he and Rolf liked to watch on TCM» (King, 2019, p. 82). Читач, знайомий з фільмографією американських акторів, легко уявляє зовнішність хлопця: світловолосий, гарної статури, з проникливими сіро-блакитними очима.

У якості прецедентних імен Кінг використовує відомих в усьому світі американських музикантів та співаків, які впізнавані далеко за межами американського культурного континууму. Несерйозне сприйняття надприродних здібностей змушує персонажа до використання іронічного співставлення з видатним американським музикантом Ван Кліберном (1934–2013), якого було визнано кращим піаністом світу: «Suppose you had a seven-year-old who could play the piano like Van Cliburn» (King, 2019, p. 85). Головного героя роману Люка піддають тортурам, змушуючи знаходитися під водою, погрожуючи занурити у неї електричний шокер, якщо хлопець не зізнається у володінні надприродними здібностями: «You want me to touch this to the water? I do that and you'll dance like Michael Jackson» (King, 2019, p. 232). Автор вживає алюзію на короля поп-музики Майкла Джексона (1958–2009).

Прецедентні феномени (імена), засновані на алюзіях щодо персонажів мультиплікаційних фільмів та казок, неодноразово з'являються на сторінках роману. Такий вибір автора пояснюється передусім зв'язком з сюжетом твору, який в основному стосується дітей, а отже згадка про їхні уподобання є цілком виправданою.

Люк – надзвичайно обдарований хлопець, який, попри свою обізнаність, залишається звичайним американським підлітком, інтереси якого включають перегляд культових американських мультфільмів, як наприклад, «Губка Боб Квадратні Штани»: «He still watches *SpongeBob SquarePants*» (King, 2019, p. 45) або диснейвський «Бембі»: «This poor little shit is like Thumper in that Disney cartoon» (King, 2019, p. 138). В останньому прикладі Каліша порівнює наймолодшого в'язня Авері з зайцем зі згаданого мультиплікаційного фільму.

Американська традиція *happy end* торкається різних жанрів, а особливо мультиплікації. Діти, яких викрали у батьків, піддаються жорстоким езекуціям, але вірять у щасливе завершення історії: «That this is just a little detour on the great highway of life, and everything's going to come out all right in the end, like on *Scooby-Doo*» (King, 2019, p. 74). Каліша згадує відомий мультиплікаційний серіал, заснований компанією *Hanna-Barbera* у 1969 р., який виходить на екрани і сьогодні.

На сторінках роману містяться численні згадки прецедентних імен, запозичених з літературних творів письменників різної афіліації. Прикметно, що за допомогою таких джерел Кінг створює мультикультурне середовище, де співіснують та взаємодіють у конкретному соціальному просторі різноманітні, рівноправні та рівноцінні культури. Алюзія на відому англійську казку «Джек і бобове дерево», де врешті-решт головний герой, пройшовши неймовірні випробування, переміг велетнів, використовується у зв'язку з плануванням втечі Люка з інституту: «He almost expected the card to start yelling 'Thief, thief?' when he left the room (like the magic harp Jack the beanstalk boy stole from the giant), but nothing happened, then or later» (King, 2019, p. 210).

Історія хлопчика, якого Тім врятував від алігатора, нагадала шерифу події, описані у дитячій книжці «Історія маленького чорного Самбо» (1899) шотландської авторки Гелен Баннерман (1862–1946): «Sounds like Little Black Sambo» (King, 2019, p. 22). Зауважимо, що ця історія стала одним із перших літературних доробків зі створенням позитивним описом афроамериканських дітей. Цікавим є порівняння неживих об'єктів з живими персонажами літературних творів, як-от нічного життя і денного відпочинку з героями готичної новели британського письменника Роберта Луїса Стівенсона (1850–1894) «Дивна історія доктора Джекіла і містера Гайда» (1886), що створює додаткове емоційне навантаження та сприяє створенню іронічного фрейму: «As a cop, he had become familiar with Sarasota's night side, as different from that vacation town's surf-and-sun days as Mr. Hyde was from Dr. Jekyll» (King, 2019, p. 28).

Дозвіл на вживання дітьми, мешканцями інституту, алкоголю та тютюнових виробів, Каліша, нова подруга Люка, порівнює з перебуванням на острові Задоволень, описаним у казці італійського письменника Карло Коллоді (1826–1890) «Пригоди Піноккіо» (1883): «'Cigarettes for kids? What is this? Pleasure Island?'... 'Like in Pinocchio! Good one!'» (King, 2019, p. 68). Аби зрозуміти і пояснити собі причину такої всюдозволеності, Люк пригадує слова римського поета Ювенала (бл. 60 – бл. 130): «He thought of the Roman satirist, Juvenal, who had said that if you gave the people bread and circuses, they'd be happy and not cause any trouble» (King, 2019, p. 93), а потім висновує, що німецький філософ Карл Маркс (1818–1883) помилявся, називаючи релігію опіумом для народу, а справжньою привабою є саме всюдозволеність: «Karl Marx had called religion the opiate of the people, but Stackhouse begged to differ. He thought Lucky Strikes and Boone's Farm ... did the job quite nicely» (King, 2019, p. 238). У роздумах Люка містяться очевидні алюзії на книги, які зрідка опиняються на полицях дітей його віку. Так, у роздумах 12-річного хлопця, вбачаємо транспарентну алюзію на відому книгу американського

педагога та письменника Дейла Карнегі (1888–1955) «Як здобувати друзів і впливати на людей» (1936): «He ordinarily didn't show off – it was the worst way in the world to win friends and influence people – but he was upset, confused, worried, and (might as well admit it) scared shitless» (King, 2019, p. 72).

Аби підкреслити відстань, на якій опинився Люк від рідної домівки, та випробовування, які на нього чекають, Каліша використовує алюзію на героя казки американського письменника Френка Баума (1856–1919) «Дивовижний чарівник Країни Оз» (1900): «He thought of Kalisha saying *Not in Kansas anymore, Toto*» (King, 2019, p. 86). У казці дівчинку Еллі і її вірного друга песика Тотошку буревій закинув за непрохідні пустелі та гори. Так само Люк, опинившись за багато миль від свого рідного міста, відчуває розгубленість, яка нагадує відчуття Аліси з відомого твору англійця Льюїса Керрола (1832–1890) «Пригоди Аліси у Дивокраї» (1865), коли вона потрапила у кролячу нору: «He left, once more feeling like a boy in a dream, or Alice down the rabbit hole» (King, 2019, p. 119). Автор знову повертається до «Дивовижного чарівника Країни Оз», коли діти характеризують одну з працівниць інституту, Корінне: «The Wicked Bitch of the East» (King, 2019, p. 403). У прикладі міститься алюзія на злу відьму з казки Баума. Діти в інституті були позбавлені свободи і батьківського піклування, але мали гарне харчування, про що один з мешканців висловив думку, сповнену гіркою сарказму, що їх відгодовують, як відомих персонажів казки німецьких письменників Братів Грімм, аби потім з'їсти: «'Fattening us up for the kill,' Nicky said. 'Like Hansel and Gretel'» (King, 2019, p. 99). Усі спроби дітей об'єднатися нагадують їхнім катам здичавілих дітей з алегоричного роману англійського письменника Віл'яма Голдінга (1911–1993) «Володар мух» (1954): «Our residents are giving the new boy a backgrounder. Come and watch. The mixture of myth and observation is rather amusing. Like something out of *Lord of the Flies*» (King, 2019, p. 94). Наглядачі спостерігають за підлітками і щиро вважають, що не зважаючи на надприродні сили останніх, вони не здатні до свідомого прийняття рішень, тобто їм не вдасться одержати перемогу над своїми катками.

Висновки та перспективи подальших розвідок. Студіювання прецедентних феноменів у художньому просторі, що є центром культурних парадигм, уможливило інтерпретацію емоційно-ціннісного потенціалу лінгвокультурологічної спільноти. Національно і соціально значущі явища прецедентності, що відтворюють менталітет представників певної лінгвокультури, найбільш широко представлені у художніх творах, що пояснює увагу до аналізу прецедентних феноменів як моделей культури у мові. Виходячи з того, що художній текст відображає світогляд автора як представника певної культури, можна говорити про концептуальну картину світу самого письменника і того соціуму, у якому він творить.

Яскравий представник американської культури Стівен Кінг і його нещодавній роман «Інститут», що рясніє прецедентними феноменами, увиразнює функціонування національно-культурних концептів, зорієнтованих на моделювання американської ідентичності і самоідентичності. Превалювання прецедентних феноменів, що належать саме до американської традиції і потребують певного декодування, на відміну від загальновідомих прецедентних феноменів, зокрема європейського або світового походження, транспарентно доводить, що національно-культурна орієнтація Кінга як провідника американської культури забезпечується функціонуванням в американському культурному континуумі специфічних прецедентних феноменів.

Прецедентні феномени у романі постають репрезентантами певних когнітивних структур носіїв американської культури, заснованими на їх соціокультурному й національно-історичному досвіді, що і є елементом самоідентичності. Культурологічні особливості прецедентного світу автора характеризуються їх спрямованістю на створення основного смислового простору всього художнього твору, вираження авторських інтенцій

та світобачення і реалізуються у тексті через функціональну специфіку феноменів, що входять до нього.

Перспективи подальших досліджень вбачаються у студіюванні проаналізованого роману Кінга не лише як джерела прецедентних феноменів, а насамперед як власне прецедентного тексту, звернення до якого актуалізуються у процесі комунікації через пов'язані із ним символи, висловлення, концепти.

References

- Alba, R. D. and Nee, V. G., 2005. *Remaking the American mainstream: Assimilation and contemporary immigration*. Cambridge; London: Harvard UP.
- Beahm, G., 1998. *Stephen King from A to Z: An encyclopedia of his life and work*. Kansas City: Andrews McMeel Publishing.
- Bloom, A. D., Bellow, S. and Ferguson, A., 2012. *The closing of the American mind*. New York: Simon & Schuster.
- Bohovyk, O. and Bezrukov, A., 2022. Representation of gender-specific vocabulary through sociocultural transformations of linguistic identity. *Philological Review*, 1, pp. 18–27. DOI: 10.31499/2415-8828.1.2022.257910.
- Campbell, N. and Kean, A., 2012. *American cultural studies: An introduction to American culture*. London; New York: Routledge.
- Citrin, J. and Sears, D. O., 2014. *American identity and the politics of multiculturalism*. New York: Cambridge UP.
- Hogan, P., 2021. *American literature and American identity: A cognitive cultural study from the Civil War to the twenty-first century*. New York: Routledge.
- Huntington, S. P., 2005. *Who are we?: The challenges to America's national identity*. New York: Simon & Schuster.
- King, S., 2019. *The Institute*. New York: Scribner.
- Peterson, J., 2004. Linguistic identity and community in American literature. In: E. Finegan and J. R. Rickford (eds.). *Language in the USA: Themes for the twenty-first century*. Cambridge: CUP, pp. 430–444. DOI:10.1017/CBO9780511809880.025.
- Wood, R. 2011. *Stephen King: A literary companion*. Jefferson, N.C.: Mcfarland & Co.

Стаття надійшла до редакції 14.12.2022.

A. Bezrukov, O. Bohovyk

PRECEDENT NAMES AS THE ELEMENTS OF AMERICAN SELF-IDENTITY IN STEPHEN KING'S *THE INSTITUTE*

The phenomenon of precedence in the literary space appears as a linguistic-conceptual and linguistic-cultural construct includes the entire set of precedent names. The role of precedent names in the processes of identification and self-identification of the national-cultural dimension of a person is determined by those emotional-cognitive paradigms that are characteristic of a specific worldview type. Stephen King's The Institute (2019), chosen as a source of precedent names, stands out against the rest of King's books and is interesting for a significant number of means of expressing national self-awareness in the American cultural continuum. The explication of precedent names in the novel enables their description as specific cognitive structures of the representatives of American culture, based on Americans' national-historical and socio-cultural experience, which is an element of self-identity.

The Institute centres on the psychic kids kidnapped and put in brutal conditions to conduct experiments on them and serve the dark purposes of powerful men. Despite the novel's genre belonging to horror, the poetics of which differs from the rest of King's books and is interesting

in that it does not contain most of the traditional bloody scenes, monsters and otherworldly phenomena, the focus of the article is another dimension of literary perception aimed at explicating the means of expressing national self-awareness in the American culture. Exploiting precedent names, with which the novel abounds, creates a recognisable cultural continuum that can serve as an additional way of modelling American self-identity. The study of the modes of representation of these phenomena in the novel has not yet been the subject of thorough scientific research but is also intended to become the basis for deepening the understanding of the complex interaction of emotional and cognitive components in the American worldview matrix through the functioning of the phenomenon of precedence, which determines the relevance of the article. This perspective allows us to consider precedent names not only as narratological elements but as means of accentuating the national, cultural and historical background.

The cultural features of the author's precedent world are characterised by their focus on creating the semantic space of the entire literary work, the expression of the author's intentions and worldview, and are realised in the text through the functional specificity of the names included in it.

Key words: *self-awareness, linguistic culture, precedence, American identity, phenomenon, name.*